

ПСИХОЛОГІЧНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Лоза А.С.

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, доцент
кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи,
кандидат соціологічних наук*

Нагірняк М.Я.

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, старший
викладач кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи,
кандидат історичних наук, доцент*

Практику соціальної роботи потрібно розглядати як діяльність соціальних працівників та соціальних установ з метою дослідження потреб клієнтів різних цільових груп та громад, з метою сприяння оптимальній соціальній адаптації людей, сімей і груп населення у формах догляду, соціально-психологічного консультування, представництва і захисту їх інтересів, адміністрування, планування та надання необхідних послуг, консультування, профілактики та терапії, розвитку їхньої самостійності та вирішення проблем. Для цього соціальні працівники мають володіти необхідними методами, навичками роботи, заснованими на різноманітних знаннях і теоріях.

Згідно із дослідженнями, чимало соціальних працівників недооцінюють роль теорій у практичній діяльності. Свій скептицизм вони пояснюють наявністю конкурентних теорій, положення яких часто є взаємовиключними. Декого з них не задовольняє надто загальний характер теорій, що ускладнює використання їх при виборі стратегії і тактики дій стосовно конкретного клієнта. Проблематичним для них є і те, що теорії переважно наголошують на терапевтичних аспектах роботи, реформаторських заходах, дистанціюючись від правових і процедурних аспектів роботи, контрольних функцій соціальних працівників. А саме цим доводиться займатися більшості соціальних працівників. Та й деякі вчені переконані, що первинною основою в соціальній роботі є практика, а наукове знання - вторинне. На їх погляд, віддалене від практики знання лише перешкоджає соціальним працівникам надавати ефективну соціальну допомогу. Тому рух знання має відбуватися не від теорії до практики, а від практики до теорії. [1]

Однак теорія не є протиставленням практиці, оскільки вона виростає з неї, задля неї розвивається, спрямовує її і збагачує, черпаючи в її надрах енергію свого розвитку.

До психологічних моделей соціальної роботи належать теоретичні моделі, які вибудовуються на ідеї допомоги клієнтові шляхом оптимізації його зусиль щодо використання особистісних і соціальних ресурсів для впливу на несприятливу ситуацію його життя.

Психодинамічна модель соціальної роботи є однією з найпоширеніших. Вона заснована на ідеї і техніках *психоаналізу* — обґрунтованої австрійським психологом, психіатром Зігмундом Фройдом теорії, яка відводить важливу роль у поведінці особистості несвідомому (інстинктам, потягам), його гармонізації зі свідомістю. Психоаналіз суттєво розширив уявлення про сутність допомоги у соціальній роботі, сфокусував її на внутрішньому житті індивіда, розглядаючи дії та поведінку людини як наслідок процесу її мислення, а не особливостей міжособистісних чи соціальних відносин.

Психодинамічна модель пропонує ефективні техніки діагностування соціального відхилення, прогнозування перспектив поліпшення внутрішнього стану особистості.

Когнітивно-біхевіористська модель соціальної роботи ґрунтується на ідеї, яка акцентує на необхідності враховувати при наданні допомоги клієнтові особливості його мислення, установки, які спрямовують його дії. Суть цієї роботи полягає у сприянні набуттю клієнтом адекватних соціальним умовам навичок поведінки.

Гуманістична модель соціальної роботи вбачає головні резерви змін у самій людині, в закладених у ній силах добра, психічного здоров'я і бажання самовдосконалюватися. Тому ця теоретична модель відводить клієнтам роль активних творців власного життя, стиль якого може бути обмежений тільки фізичними або соціальними впливами. Допомога у виборі стратегії дій клієнта має враховувати пошук ним власного життєвого призначення. [2, с.67]

Значущість теорії для практики соціальної роботи обумовлена тим, що теорія є важливим інструментом нагромадження, систематизації знань, поглиблення розуміння дійсності а також теорія збагачує практичну діяльність професійним способом мислення, новими ідеями, пізнанням закономірностей. Тому пізнання соціальної роботи не завершується у навчальному закладі, а є безперервним процесом, що зобов'язує соціальних працівників постійно аналізувати реальну практику. Знання узагальненого досвіду, теоретичних концепцій сприяє пошуку оптимальних рішень у складних ситуаціях професійного вибору, передбаченню наслідків можливих дій. Теорія сприяє формулюванню питань, які перебувають поза межами загальновизнаних знань, уявлень. Деякі теорії стимулюють науковий пошук, суспільні дебати стосовно соціальної роботи. Вони цінні для фахівців під час аналізу практичних проблем.

Оскільки теорії і практика соціальної роботи перебувають у постійному розвитку, соціальні працівники є не просто користувачами раніше сформованих теорій і практичної мудрості, а й творцями нових теорій. Часто вони синтезують фрагменти різних знань у нову систему, надають їй відповідної цілісності і втілюють у конкретну практику.

Кожен із соціальних працівників має право вибору стратегії втручання, що ґрунтується на певній теоретичній моделі (нерідко його обумовлюють місія і філософія соціальної служби). Цей вибір залежить від цілей втручання і потреб клієнта; відомостей про ефективність застосування методики у подібних ситуаціях; можливостей клієнта, працівника і соціальної служби; наявності ресурсів та ін.

Орієнтація на конкретні теорії значною мірою обумовлює напрями діяльності і функції соціальних працівників в практичній діяльності з різними групами клієнтів. Адже від вибору теорії залежить зміст і структура соціальної роботи. Так, реабілітаційні програми для людей, залежних від психоактивних речовин, формуються відповідно до теоретичних моделей, яких дотримуються фахівці, що здійснюють цю реабілітацію. Прихильники одних теорій віддають перевагу груповим заняттям, що мають на меті пошук клієнтами сенсу власного життя, інших — методам трудотерапії, що передбачає реабілітацію через залучення до трудового процесу і конструювання терапевтичного середовища, або — активній роботі з сім'ями та зміні стосунків у них як передумові налагодження продуктивних взаємин із середовищем. Наприклад, працівник, який допомагає клієнтові, що перебуває в стані депресії, може вибудовувати свою роботу, спираючись на різні теоретичні концепції. Якщо він вважатиме, що депресію спричинює досвід втрат у ранньому дитинстві, то ключовим методом його роботи буде соціально-психологічне консультування. Будучи переконаним, що депресія зумовлена відчуттям безпорадності і безправності, він шукатиме причин того, чому людина сприймає себе невладною над власним життям і як вона може це здолати, які додаткові навички їй потрібні. У будь-якому разі фахівцеві слід визначитися, якої теоретичної моделі він дотримується, які цінності сповідує, на яких концепціях вибудовує свою програму дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Качан Г.А. Теория социальной работы: Курс лекций / Г.А. Качан. – Витебск: Издательство УО «ВГУ им. П.М.Машерова, 2007. - 258 с.
2. М.П.Лукашевич, І.І.Мигович. Теорія і методи соціальної роботи: Навч. посіб. - 2-ге вид., доп. і випр. / М.П.Лукашевич, І.І.Мигович - К.: МАУП, 2003. – 168с. ISBN 966-608-332-9